شماره بیست ودوم، ۱۶ آبان ماه

نگاه
پژوهشگاه علوم و معارف انقلاب اسلامی

آیت‌الله آقا سید مجتبی خامنه‌ای: نخبه شخصی نیست که به صِرف دارا بودن استعداد و هوش قابل توجّه همچون تافته‌ای جدا بافته تنها به امیال زودگذر و شخصی فکر کند؛ نخبه آن شخصی است که دغدغهٔ رشد استعدادش را دارد و خود را یک عنصر مؤثر در جامعه تعریف می‌کند و از استعداد و ظرفیّتش برای رشد خود و جامعه‌اش به صورت توأمان استفاده می‌نماید.. ٤/آبان/١٤٠٥

ناتوانی اقتصاد لیبرال در خودکنترلی بازار

دکتر داود مهدوی زادگان*

وضعیت امروز اقتصاد ایران همان وضعیت مطلوبی است که طرفداران متصلب بازار آزاد در سه‌چهار دهه اخیر شعارش را می‌دادند و سرسختانه از این ایده دفاع می‌کنند. مهم‌ترین مسئله مورد توجه اقتصاددانان لیبرال ایرانی، دخالت دولت در سرنوشت بازار بوده و هست. به عقیده آنان نباید دولت در کار بازار دخالت کند، بلکه باید گذاشت بازار خودش به تنهایی مشکلاتش را حل کند. بازار این قدرت را دارد که به تنهایی مسائلش را رفع‌ورجوع کند. دخالت دولت در بازار کار را خراب‌تر می‌کند، به‌جای آنکه حل کند. و اکنون این ترک مخاصمه و خروج دولت از بازار به نحو چشمگیری اتفاق افتاده است. بازار امروز ایران در بالاترین وضعیت آزاد بودن به سر می‌برد؛ به‌طوری که پیش از این سابقه نداشته است که قیمت اجناس تا این اندازه یله و رها باشد و هر لحظه که بخواهد قیمت‌ها را بالا ببرد، بی‌آنکه مجبور به پاسخگویی باشد. هیچ چیزی جلودار بازار امروز نیست. دولت هم هیچ دخالتی در کنترل بازار ندارد. نیازی هم به چشم مسلح و متخصص علم اقتصاد بودن نیست تا بفهمیم دولت کنار کشیده است و کاری به کار بازار ندارد. حالا این موضع دولت در نسبت با بازار، یا از روی علم و عقیده است که دست از بازار برداشته است و یا به دلیل ناتوانی در داشتن برنامه‌ای برای مهار لگام‌گسیختگی بازار است. به هر روی، بازار امروز ایران آزادِ آزاد، رهای رها است. همه‌چیز روی کاکل نرخ طلا و ارز می‌چرخد و بس. بنابراین، وضعیت مطلوب اقتصاددانان و طرفداران بازار آزاد پدید آمده است و جای هیچ‌گونه گله‌گذاری و شکوه و بهانه‌تراشی نیست. اما آیا شاهد خودکنترلی این بازار هم هستیم؟ خودکنترلی بازار رهاشده کجاست که کسی شاهد آن نیست؟ بازار توان معیشتی مردم را نادیده گرفته است و فقط چشم به افزایش قیمت ارز و طلا دوخته است. مردم از این آزاد بودگی و رهاشدگی بازار در رنج و مشقت زیادی به سر می‌برند. پرسش اساسی مردم از نظریه‌پردازان و طرفداران ایرانی اقتصاد باز این است که پس آن خودکنترلی بازار کجاست؟ ثمره این خودکنترلی در سفره مرفهین و زراندوزان بی‌درد دیده می‌شود، و نه سفره مردم. تجربه گفتمان اقتصاد آزاد در ایران نشان داده است که دولت لزوماً دشمن بازار نیست، بلکه ممکن است بازار دشمن خودش باشد؛ و آن در وقتی است که بازار از اخلاق فاصله بگیرد و سوداگری لگام‌گسیخته و نفع شخصی و بی‌مسئولیتی اجتماعی جای فضائل اخلاقی، دینی و عرفی را بگیرد. چنان‌که اقتصاد لیبرال در سراسر جهان بر همین سبک و سیاق است. اکنون امتیاز بازار اسلامی از بازار لیبرال را در مسئله خودکنترلی بهتر می‌توان درک کرد. **آموزه تقوا در اخلاق اسلامی مهم‌ترین عامل خودکنترلی بازار اسلامی است؛ آن‌گونه که در گذشته، بازار اسلامی به دلیل تمسک به اصل تقوا توانسته بود در جمع مسلمانان جایگاه والایی در رونق سفره و معیشت مردم داشته باشد. اقتصاد لیبرال ایران امروز بیش از پیش به درک این معنا از خودکنترلی بازار اسلامی نیاز دارد.** ان‌شاءالله.

*پژوهشگر فقه و سیاست و عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نقش تجمعات شبانه در امنیت ملی

دکتر حسین قشقایی *

اثر مهم تجمعات، افزون بر روحیه‌بخشی به رزمندگان و مبارزان جبهه‌های سیاسی و فرهنگی، آن است **که سبب ممانعت از شکل‌گیری هسته‌های آشوب و شرارت می‌شود.** مقابله با اشرار و نیروهای نفوذی دشمن در داخل شهرها، اگر پس از شکل‌گیری آنان باشد، با دشواری همراه خواهد بود؛ و با درگیری و راندن مهره‌های اصلی اسرائیلی و آمریکایی در آن‌ها، نقشه ایشان به تباهی می‌رود. بنابراین لازم است تمهیداتی ترتیب داد که هسته‌های اولیه عاملان داخلی استکبار ایجاد نشده و شورشگران به هم نرسند، تا جمعیت و تجمع آن‌ها با پیوستن جاهلان و فریب‌خوردگان به آن‌ها شکل نگیرد. برای این هدف، **تکثر تجمعات مردمی، حتی اگر منجر به کمتر شدن افراد هر تجمع بشود، امری ضروری است؛ به‌ویژه در مناطقی که احتمال نضج هسته‌ها و دعوت به فراخوان در آن مکان‌ها زیادتر باشد.** در این بین ممکن است این اندیشه به ذهن بیاید که اکنون تجمعی از اشرار و نفوذی‌های دشمن وجود ندارد، پس برای تجمعات شبانه الزام و ضرورت حتمی وجود ندارد؛ که با بیان ارائه‌شده، نادرستی این تفکر اثبات می‌گردد. نکته قابل توجه آن است که بر اساس آیه شریفه: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن قُوَّةٖ وَمِن رِّبَاطِ ٱلۡخَيۡلِ تُرۡهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمۡ وَءَاخَرِينَ مِن دُونِهِمۡ. واجب است از همه ابزاری که موجبات ترس را در دشمن ایجاد می‌کند، که به ما حمله نکند، بهره جست؛ و روشن است که اصل وجود تجمعات شبانه از اسباب ایجاد هراس در نیروهای اسرائیلی و آمریکایی در داخل کشور است.

*استاد حقوق و عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی سوره

شعارنوشته به مثابه سلاح نمادین؛ راهبرد ارتباطی هوشمندانه خیابان

تبیین دکتر آزاده محمودیان *

شعارنوشته‌هایی که در تجمعات شبانه روی دست‌ها بلند می‌شوند، یک پدیدهٔ خلاقانهٔ رسانه‌ای به‌شمار می‌آیند. این رسانه‌های کوچکِ دست‌نویس، در واقعیت، نمایندهٔ جریان گذار از ارتباطات رسمی و ساختاریافته به ارتباطات مستقیم و تجربی در فضای بحرانی است و زوایای قابل تأملی دارد. در اولین نگاه، **در عصر رسانه‌های دیجیتال و اخبار دست‌کاری شده، پلاکارد دست‌نویس، نوعی رسانهٔ ابتدایی محسوب می‌شود که به دلیل ماهیت فیزیکی و به دور از تظاهرهای رسمی، در ذهن مخاطب، صاحب اصالت است.** مخاطب می‌داند که این پیام از فیلتر ویراستاران، سانسورچی‌ها یا مداخله‌گران نهادی عبور نکرده است. این ناخالصی نوشتاری، با همهٔ خطاهای ظاهری محتمل، یک مهر تأیید بر حقیقت بودن پیام است. **تضاد میان خط‌های لرزان، دست‌خط‌های ساده و کاغذهای برش‌خورده، شدت حرارت و فوریتِ پیام را به مخاطب منتقل می‌کند؛ چیزی که متن‌های تایپ‌شده و بنرهای چاپ شده و رسمی هرگز نمی‌توانند منتقل کنند.** از سوی دیگر این شعارنوشته‌ها نماد گذار از ارتباط عمودی به ارتباط افقی و مستقیم است. در ساختارهای سنتی، ارتباط مردم با مسئولین معمولاً عمودی و از طریق لایه‌های ثابت در ساختارهای نهادی است. اما پلاکارد، این ساختار را می‌شکند. **وقتی مردم، مسئولی را مستقیم نام می‌برند، فاصله قدرت را به شدت کاهش می‌دهند. این یعنی رسانه از حالت گزارش‌گری به حالت رویارویی رسیده است. شعارنوشته‌ها، الگوهای معمولِ گفتگو را دور می‌زنند.** صراحت شعارهای روی شعارنوشته‌ها در واقع نوعی بازتعریف آزادی و حقِ بیانی

است که از همان روزهای آغازین انقلاب اسلامی توسط امام خمینی برای مردم تعریف شده بود. پایان سخن، آنکه **شعارنوشته‌ها به مثابه سلاح نمادین در میدان رزم نوشتاری هستند؛ بدان معنا که کلمات، دیگر صرفاً ابزار انتقال اطلاعات نیستند، بلکه ابزار جنگی شده‌اند.** اینکه در کنار توصیه به مسئولین و حمایت از آنها، همدلی با مردم و اعلان‌های پرمحبت و اعلام وفاداری به رهبر انقلاب، دیده می‌شود، نشان‌دهنده یک تاکتیک ارتباطی هوشمندانه است. این یعنی جامعه در حال مدیریت تنش‌های داخلی و تهدیدات خارجی به طور همزمان در کف خیابان است.

*پژوهشگررسانه و عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و معارف انقلاب اسلامی

جهاد، وصف و نشانه تشکیل نظام اسلامی

دکتر محمدعلی فتح‌اللهی*

«اِعمال مدیریّت ایران بر تنگهٔ هرمز و از بین بردن پایگاه‌های نظامی آمریکا در کشورهای منطقه، اگرچه عکس‌العملی به تجاوز و جنایت آمریکا در جنگ تحمیلی سوّم بود، امّا در عین حال جهادی ابتدایی علیه استکبار در ابعادی منطقه‌ای نیز محسوب شده که در صورت تکرار تعدّیات، ابعاد بسیار وسیع‌تری به خود خواهد گرفت.» این فراز در پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی در روز سیزده آبان، بار دیگر توجهات را به جایگاه اصل جهاد در نظام اسلامی معطوف می‌کند. **جهاد، وصف و شأن حکومت اسلامی و نشانه تشکیل نظام اسلامی است. نظام اسلامی باید استعداد جهاد و جرأت جنگیدن داشته باشد. حکومت با جهاد جریان پیدا می‌کند، و حکومتی که نتواند جهاد کند، محکوم به نابودی خواهد بود.** جهاد، قانون اساسی را زنده می‌کند و به آن حیات می‌بخشد و اقتدار یافتن قانون اساسی است. جهاد مانع بروز جنگ‌ها می‌شود و راهی برای جلوگیری از کشته شدن انسان‌ها است. به این ترتیب، اصل بر جهاد ابتدایی است، هرچند جهاد دفاعی اجازه داده شده است. همان‌طور که اصل بر اقامه نماز به جماعت است و نماز انفرادی اجازه داده شده است. اسلام هم با حکومت تعریف می‌شود؛ هرچند مسلمان بودن در شرایط غیر حکومت اسلامی نیز ممکن است. در نهایت باید ذکر کرد که جهاد یک امر هویتی است و باید با تمام وجود حس شود.

*پژوهشگرو عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات

سیزده آبان در جامعه مدنی ایرانی

دکتر داود مهدوی‌زادگان

دویست‌وچهل‌وهشتمین روز حضور خیابانی ملت مبعوث، با یوم‌الله ۱۳ آبان، روز استکبارستیزی و تسخیر لانه جاسوسی دشمن آمریکایی رقم خورد. ملت چه باشکوه و مقتدرانه و با مشت‌های گره‌کرده آمده بودند. هرگز این انبوه جمعیت فکور متدین را، لاف‌زنان پرادعای پوشالی نمی‌خواهند ببینند و بپذیرند. نمی‌پذیرند که این ملت در جای درست تاریخ ایستاده‌اند. **این ندیدن‌ها و نشنیدن‌های روشنفکرنماها برای این ملت هیچ ارزش و اهمیتی ندارد. ملت سلحشور استکبارستیز بیش از چهار دهه است که جامعه مدنی ایرانی را در همه عرصه‌ها و در همه فصول، فصل جنگ و فصل صلح، پیش برده است، حتی اگر روشنفکرنما کراهت داشته باشد.** جامعه مدنی ایرانی در این روز، عظمت خود را در چنین روز باشکوهی نشان داده است؛ آن‌چنان‌که سیزده آبان در جامعه مدنی ایرانی دیده شد. درود و سلام حق تعالی بر ملت مبعوث.

خادمان ایران در جوار سلطان خراسان

سجاد میرزایی*

در مسیر زیارتی به سمت روضه منوره رضوی (ع)، دو رواق است که پیکر دو خادم و مجاور ابدی حضرت رضا را در بر دارد: یکی رواق دارالذکر و دیگری رواق دارالسلام؛ یکی مزار امام شهید سید علی خامنه‌ای و دیگری مزار شهید جمهور سید ابراهیم رئیسی. و چه سرّی است در مجاورت این دو با هم، و هر دو با امام رئوف؛ هر دو خراسانی، یکی برخاسته از آذربایجان و دیگری برخاسته از سیستان. و خدا می‌داند در اولین دیدار این دو در مسجد کرامت مشهد، میان آن‌ها چه گذشت و چگونه «استاد سید علی حسینی خامنه‌ای»، سید ابراهیم رئیس‌السادات، طلبه نوجوان آن روزها، را جذب کرد. و دردناک اینکه وقتی حادثه پرواز اردیبهشت، این عزیزدل امام شهید را از او جدا کرد، فراق این استاد و شاگرد به دو سال هم نکشید، و امام شهید در حادثه ۹ اسفند از معراج کشوردوست راهی جوار رحمت حق گردید و مورد استقبال یارانش، از جمله سلیمانی و رئیسی و نصرالله، قرار گرفت؛ و حالا همگی دعاگوی ملت امام حسین و امام جوان سید مجتبی خامنه‌ای هستند. مزار ابدی رهبر شهید و رئیس‌جمهور شهید ایران در قلب حرم مطهر رضوی، دو آیت مهم از آیات انقلاب اسلامی است؛ انقلابی که امانت‌دار میراث نبوت و امامت و فقاهت است.

* نویسنده و پژوهشگر

خونخواهی شهیدان را فراموش نکنیم

دکتر محمدرضا برزویی*

وقتی دشمن متجاوز، رهبر انقلاب اسلامی، فرماندهان نظامی و حتی مردم عادی یک کشور را غافلگیرانه مورد هدف قرار می‌دهد و به شهادت می‌رساند، این پرسش مطرح می‌شود که آیا اسلام در «جهاد دفاعی»، مقابله به مثل و هدف قرار دادن سران و نظامیان دشمن متجاوز را جایز می‌داند یا خیر؟ پاسخ اسلام به این سوال را باید در تمایز میان «انتقام‌جویی» و «دفاع مشروع» جست‌وجو کرد. در منطق قرآن، مسلمانان حق دفاع در برابر تجاوز را دارند: «وَقاتِلوا فی سَبیلِ اللهِ الَّذینَ یُقاتِلونَکُم وَلا تَعتَدوا» (بقره: ۱۹۰). این آیه در کنار تجویز مقابله با متجاوزان، مرز مهمی نیز تعیین می‌کند که «از حدود الهی فراتر نروید». بر این اساس، **اسلام در جهاد دفاعی، مقابله با نیروهای نظامی دشمن و فرماندهانی را که در طراحی، فرماندهی و اجرای عملیات تجاوزکارانه نقش مستقیم دارند، در چارچوب ضوابط شرعی جایز می‌داند.** و در تکمیل آیه فوق قرآن کریم در آیه دیگری، می فرماید: « فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ» (توبه: ۱۲) که این آیه تصریح دارد که با پیشوایان و سران کفر پیکار کنید؛ چرا که آنها پیمانی نگه نمی دارند و شاید (با شدّت عمل) دست بردارند. لذا قرآن کریم جواز برخورد شدید با سران و عاملان جنایت (آیه دوم) را در چارچوب ضوابط شرعی و عدالت (آیه اول) می‌دهد و حتی این نوع برخوردها را عامل بازدارندگی دشمن معرفی می‌کند و از این جهت خونخواهی را نباید با انتقام جویی کور و یا اقدامات خودسرانه یکی دانست. بنابراین در مجموع پیام قرآن حکیم روشن است و «نباید بگذاریم خون شهیدان به فراموشی سپرده شود» و ما مسلمانان در چارچوب جهاد دفاعی می توانیم به دنبال انتقام و خونخواهی از رهبر شهید و عزیزان ایران انقلابی باشیم و در این مسیر سران کفر و تجاوزگران نیز نباید خود را بیرون از دایره عدالت و پاسخ گویی تصور نمایند و در این میان باید بدانیم که اسلام در منطق خود، هم بر «دفاع مشروع» تأکید دارد و هم بر رعایت «عدالت» که اجرای هر دو در کنار هم ضرورت پیدا می‌کند.

*استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع)

... تمام

پژوهشگاه علوم و معارف انقلاب اسلامی
دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای قدس سره
www.irseri.ac.ir @irseri_ir